

24. Τμήμα στρατιωτικῆς υγιεινῆς.

Περὶ ἀντισηπτικοῦ ἐπίδεσμου ἐν τῷ πολέμῳ,

Περὶ χρήσεως τῆς ἄχνης καὶ τοῦ ἰσοδοφορίου.

Ἀπαρτῆται δημοφώνως ἐν τῷ τύπῳ τῆς ἐπιθέσεως νὰ ὑπόχρη διαρκῆς ἰατρικὸν συμβούλιον, ὅπως γνωματεύῃ περὶ τῆς θερραπείας τραυματιῶν.

Ἀπορρίπτεται ἡ βλάττα καὶ συστάνεται ἡ γάζα καὶ ἡ ἄχνη ὡς καὶ τὸ ἰσοδοφριον ἀντὶ τοῦ φανικοῦ ὄξους.

Παλαιοὶ ἐπίδεσμοι Lister εἰσὶν ἄχρηστοι.

Καθὼς ἐκ τῆς περιληπτικῆς τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν κυριωτέρων λόγων καὶ συζητήσεων προκύπτει, ἦτο λίαν πλουσίᾳ ἡ ἐπιστημονικὴ συγκομιδὴ τοῦ ἐφετεινοῦ συνεδρίου. Κατερχόμενος δὲ τοῦ βήματος δὲν δύναμαι νὰ παραλείψω ὅτι ἀνακοινώσας ἐν τῇ 64 συνεδριάσει τοῦ τμήματος τῆς υγιεινῆς τὰς ἀναλύσεις μου ἐπὶ 29 ὑδάτων φυσικῶν πηγῶν καὶ φρεάτων τῶν Ἀθηνῶν, ἅς ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπιδημίας τοῦ κοιλιακοῦ τύφου κατὰ τὸ ἔτος 1881 ἐπεχείρησα, καὶ διανείμας τὸ ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Παρνασσοῦ¹ δημοσιευθὲν μέρος τῆς σχετικῆς πραγματείας μου, ἀπέστειλα ζῶντὰ χειροκροτήματα ὑπὲρ τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ, ὅτε ἐπερωτηθεὶς περὶ αὐτοῦ, ἂν ἦναι ἐταιρίᾳ ἢ ἀκαδημίᾳ, ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ εἶπω μετὰ πεποιθήσεως καὶ ἐνδομύχου ἰκανοποιήσεως ὅτι εἶναι τὸ μόνον μέχρι τοῦδε ἴδρυμα ἐν Ἑλλάδι, ὅπου τρέφει, ἐκδηλοῖ καὶ διαδίδει ἐμπράκτως καὶ αὐταπκρήτως χάριν τοῦ καλοῦ καὶ ὠφελίμου τὸν πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν ζῆλον τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Νοεμβρίου 1883

Ἄναστ. Κ. Χρηστομάνος 2

Σημ. Δί δι' ἀστερίσκου σημειούμεναι ἀνακοινώσεις ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ κ. Χρηστομάνου.

ΠΕΡΙ ΛΥΚΟΦΩΤΟΣ

Πάντοτε ὅπουτι οὐράνιον τι φαινόμενον δεικνύει μεγαλειώτερον τῆς συνήθους ἔντασιν ἢ παρεκκλίνει τῆς τακτικῆς αὐτοῦ πορείας ἐξεγείρει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὴν προτοχὴν καὶ περιέργειαν. Νέον τοῦτου παράδειγμα παρέχουσιν αἱ τελευταῖαι ἡμέραι, καθ' ἃς τὰ λαμπρὰ χρώματα τοῦ ἑσπερινοῦ λυκόφωτος ἀπὸ τῆς 19 Νοεμβρίου (1 Δεκεμβρίου) προσείλκυον τὰ βλέμματα πάντων πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἄν καὶ ἀκόμη δὲν εἶναι καιρὸς νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ φαινομένου τούτου κατὰ βάθος καὶ ὑπ'

1. Ἴδε τοῦ παρόντος τόμου σελίδα 485.

2. Ἀνεγνώθη ἐν τῇ συνεδρίᾳ τοῦ φυσιογνωστικοῦ τμήματος τῆς 22 Νοεμβρίου.

δλας τὰς ἐπόψεις, ἐπειδὴ πᾶσαι αἱ ξέναι παρατηρήσεις ἐλλείπουσι, παρεχόμεν ὁμῶς τ' ἀκόλουθα ὡς πρόχειρον πληροφορίαν.

Τὸ ἀξιολογώτατον φαινόμενον κατὰ τὰς 8 ἡμέρας ἀπὸ τῆς 1-8 Δεκεμβρίου ἦτον ἀπλῶς καὶ μόνον λευκός. Ἀσυνήθης δὲν ἦτο τόσοσ ἡ λαμπρότης τῶν χρωμάτων ὅσον ἡ ἕως μοναδική διάρκεια τοῦ φαινομένου ἐπὶ ἐξομαλῶς καὶ πλέον καὶ ἡ ὑπέρβασις τοῦ μέσου ὄρου τῶν συνήθων ὀρίων τοῦ ὄρατοῦ τοῦ λευκόφωτος. Σχεδὸν καθ' ἑκάστην πρωΐαν τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρουσιάζετο πρὸς ΝΑ ἄνωθεν τοῦ Ὑμηττοῦ.

Καθ' ὅσον εἶναι γνωστὸν οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἢ ἐν Ἀθήναις ἠρευνήθη εἰδικῶς τὸ φαινόμενον τοῦ λευκόφωτος διὰ παρατηρήσεων ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἀλλ' ὁμῶς ἡ παρατήρησις εἶδει νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ ἐσπερινὸν λευκός διότι ἡ θέσις τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἐμποδίζει τὴν πλήρη θέαν τοῦ ἀναλόγου φαινομένου πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ οὐρανοῦ. Ἐκτὸς τῶν χρωμάτων, τοῦ ὕψους, τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ λευκόφωτος ἀντικείμενον τῆς παρατηρήσεως εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν οἱ ἀστέρες διαφόρων μεγεθῶν ἐμφανίζονται εἰς τὸ λευκόν, καὶ πότε γίνεται ἀφανὲς τὸ τελευταῖον ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος φῶς καὶ τὸ τελευταῖον χροῶμα τοῦ λευκόφωτος. Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην παρατήρησιν δέον ἢ ἀτμοσφαιρὰ νὰ ἦναι ἐντελῶς καθαρὰ καὶ νὰ μὴ φωτίζεται ὑπὸ τῆς σελήνης, ὅπως δυναθῇ τις νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἀντανάκλασιν τῶν τελευταίων ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα εὐρισκομένων ἀκτίνων τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαιρᾶς. Διὰ τοιούτων παρατηρήσεων ἀναγνωρίζει τις τὴν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν μεταβαλλομένην διάρκειαν τοῦ λευκόφωτος προστιθεμένου ὅτι ἔχει προσδιορίσει καὶ σημειώσει ἀκριβῶς μέχρι λεπτοῦ δι' ἑκάστην ἡμέραν τὴν δύσιν τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου ὑπὸ τὸν πραγματικὸν ὀρίζοντα διαλαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ὀριζαντίας διαθλάσεως, ἣτις ἐπιβραδύνει τὴν δύσιν ἐπὶ τινὰ λεπτὰ τῆς ὥρας. Ἀπὸ τῆς ἀφανείας τοῦ τελευταίου κατ' ἀντανάκλασιν ἑλιακοῦ φωτός ἀρχεται ἡ πραγματικὴ νύξ, ἀφ' οὗ πρότερον γίνωσι καταφανεῖς οἱ μικροὶ ἀστέρες τοῦ 6ου μεγέθους, ὁ Γαλαξίας καὶ τὸ ζωδιακὸν φῶς. Ἄν ποτε τὸ λευκός διαρκέσῃ ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας πλέον τοῦ συνήθους δεικνύει δὲ ἐκτακτὸν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων, ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου δὲν πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς ἀπωτέρως χώρας, πρόκειται μάλλον περὶ λύσεως τοῦ ζητήματος περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρᾶς κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν παρουσιάσθη τὸ φαινόμενον, ἢ δὲ κατὰστασις αὕτη γνωρίζεται κατὰ βάθος μόνον ὅταν ὑπάρχωσι παρατηρήσεις ἐκ μεγάλων ἐκτάσεων, αἵτινες ἐπὶ τοῦ χρόνου ἐλλείπουσι ἡμῖν καθ' ὁλοκληρίαν.

Εἴμεθα λοιπὸν ἠναγκασμένοι νὰ ἐξαγάγωμεν ὑποθετικὰ συμπεράσματα ἐκ τῶν μονομερῶν ἐν Ἀθήναις παρατηρήσεων. Ὅπως τὸ λευκός ἢ ὄρατὸν ἐπὶ μακρότερον χρόνον τοῦ συνήθους δέον ὅπως ὑψηλότερον ἢ συνήθως

Κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ διανύουσι τὴν μεγίστην ὁδὸν διὰ τοῦ ἀέρος. Ἐν τῇ φάσματι φαίνονται πολυάριθμοι σκοτεινὰ γραμμὰ ἐκ τῶν καλυμμένων γηίνων γραμμῶν, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι σχεδὸν ἅπαν τὸ κυανοῦ φῶς ἀπορροφᾶται οὕτως ὥστε μόνον τὸ ἐρυθρὸν φῶς ὁ συνήθης χρωματισμὸς τοῦ λευκοῦ φωτός ἀπομένει. Ἡ ἀπορρόφησις ἐφθασε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην εἰς τὸν μέγιστον ὅρον κατὰ συνέπειαν ἐφαίνετο τοσοῦτον ἐντελής ἢ ἐρυθρότης καθ' ἑκάστην πρωΐαν καὶ κατ' ἑκάστην ἑσπέραν. Ὅπου τὸ φῶς τοῦ λευκοῦ φωτός ἦτο ἐλεύθερον ὡχροῦ χρώματος ἦτοι βαθέως ἐρυθρὸν, ἐφαίνετο ἰόχρουν κατὰ τὰ ἀκρότατα ὄρια αὐτοῦ, ἐκεῖ μόνον ὅπου ὑπέκειτο ὁ κυανοῦς οὐρανός, ἢ σκοτεινὰ στρώματα ἀτμῶν. Τὸ ζωηρὸν γλωρὸν χρῶμα, ὅπερ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐντακτικῆς ἐρυθρότητος ἐδείκνυε κατὰ μέρη ὁ ἄλλως κυανοῦς οὐρανός, ἐφαίνετο καὶ παρὰ τῇ σελήνῃ καὶ τοῖς φανόις καὶ ἦτο ἀπλῶς ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιθέσεως ἐπειδὴ τὸ ἐρυθρὸν προκλαεῖ ὡς συμπληρωματικὴν ἀντίθεσιν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ γλωροῦ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν. Δὲν θὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὰς λεπτομερεῖς τῶν ἡμετέρων παρατηρήσεων ἀπὸ τῆς 1 Δεκεμβρίου, διότι αὗται εἰσέτι δὲν ἐπεξεργάσθησαν καὶ θ' ἀπῆλθον πολὺν χρόνον. Παρατηρητέον μόνον ὅτι τὰ λαμπρὰ ἐρυθρὰ καὶ ὡχρὰ χρώματα παρουσιάζονται συχνὰ κατὰ τὸ λευκὸ φῶς. Ἀλλ' ὁ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ὄρατος γενόμενος βαθέως ἐρυθρός ὡς ὁ τοῦ αἵματος χρωματισμὸς, καθόλου ὅμοιος πρὸς τὸν τοῦ μεγάλου βραίου σέλαος τῆς 2 Φεβρουαρίου 1872, τόσον σπανίως παρουσιάζεται κατὰ τὸ λευκὸ φῶς, ὥστε ἐγὼ μόνον τοῖς ἢ τετρακίς εἶδον αὐτὸν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1858, οὐδέποτε ὅμως ἐπανάληψιν αὐτοῦ ἐπὶ 2 ἢ 3 ἡμέρας.

Διὰ τὴν δειξῶ πόσον χρόνον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου συμβαίνει τὸ τέλος τοῦ λευκοῦ φωτός ἐν τῷ ὀρίζοντι ἐκθέτω συντόμως τ' ἀκόλουθα ἐξαγόμενα.

	Δύσις τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου		Διάρκεια τοῦ λευκοῦ φωτός		Τέλος τοῦ λευκοῦ φωτός εἰς τὸν ὀρίζοντα	
	Ὡ.	λ.	Ὡ.	λ.	Ὡ.	λ.
Ἰανουαρ.	15	5. 2,1	1.	24,8	6.	26,9
Φεβρ.	14	5.35,2	1.	20,0	6.	55,2
Μαρτ.	15	6. 4,8	1.	18,1	7.	22,9
Ἀπρ.	15	6.33,1	1.	22,5	7.	55,6
Μαΐου	15	7. 0,1	1.	28,6	8.	28,7
Ἰουνίου	15	7.17,5	1.	39,6	8.	57,1
Ἰουλ.	15	7.19,1	1.	36,4	8.	55,5
Αὐγ.	15	6.51,0	1.	27,1	8.	18,1
Σεπτ.	15	6. 6,1	1.	21,9	7.	28,0
Ὀκτ.	15	5.17,8	1.	22,4	6.	40,2
Νοεμ.	15	4.46,3	1.	27,8	6.	14,1
Δεκεμ.	15	4.39,4	1.	30,5	9.	9,9

Αἱ μέσαι τιμαὶ τῆς διαρκείας τοῦ λυκόφωτος εἶναι ἀκριβεῖς μὲ προσέγγισιν περίπου $\frac{1}{2}$ λεπτοῦ τῆς ὥρας. Ὄταν συμβάλῃ τὸ τέλος τοῦ λυκόφωτος κατὰ τὸν ὀρίζοντα ὁ ἥλιος ἀπέχει ἀπὸ τοῦ κατακορύφου $105,9$ ἤτοι εὐρίσκεται ἐν Ἀθήναις $15^{\circ},9$ ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα, ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐπιτέθη καὶ διὰ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Behrmann κατὰ τοὺς τροπικοὺς. Μέχρις οὗτου ἐγένετο γνωστὸν κατὰ τὸ 1864 τὸ ἐξαγόμενον τῶν ἐν Ἀθήναις παρατηρήσεων παρεδέχοντο τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἴσον πρὸς 18° συμφώνως πρὸς τ' ἀναφερόμενα ὑπὸ ἀρχαίων Ἀράβων ἀστρονόμων. Κατὰ τὸ τελευταῖον φαινόμενον τοῦ λυκόφωτος ἐμειώθη (ἀπὸ τῆς 19) 1 Δεκεμβρίου) τὸ τελευταῖον φῶς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ὡς ἐξῆς, παραθέτω δὲ καὶ τὸν χρόνον τοῦ τέλους τοῦ τυπικοῦ λυκόφωτος, ὡς τοῦτο ὑπελογίσθη ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1860 γενομένων παρατηρήσεων.

	Τέλος τοῦ λυκόφωτος	Τέλος τοῦ τυπ. λυκόφωτος	Ἐπιβραδύνσεις
	Ὡ. λ.	Ὡ. λ.	λ.
Δεκεμ. 1	6. 16	6. 9,7	6, 3
» 2	6. 20	6. 9,8	18, 2
» 4	6. 25	6. 9,9	15, 1
» 5	6. 15	6. 9,9	5, 1
» 6	6. 21,5	6.10,0	11, 5
» 7	6. 18,0	6.10,0	8, 0

Κατὰ μέσον ὄρον λοιπὸν ἐφάνη τὸ τέλος τοῦ κνέφους ἐπιβραδύναν κατὰ $\lambda.9,5$ τουτέστιν ἦτο δρατὸν κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ ἥλιος εὐρίσκετο περίπου 20° ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα ἀντὶ 16° , ἐπομένως ὑπῆρχε κατ' ἀνάγκην λίαν ὑψηλὸν πλῆρες ἀτμῶν στρώμα ἀέρος, ὅπως ἀντανκλάται αἰσθητὸν ἡμῖν φῶς εὐρισκομένου τοῦ ἡλίου 20° ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα. Τὸ στρώμα τοῦτο ὑπῆρχε πράγματι ἐπὶ δέκα ἡμέρας, οἱ δὲ ὄροι πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐρυθροῦ φωτός δὲν ἔλλειπον.

Μετὰ τοῦ βορείου σέλαος εἶχε τὸ φαινόμενον ἀπὸ τῆς 19) 1 Δεκεμβρίου ἐξωτερικὴν ἢ μορφολογικὴν ὁμοιότητα, οὕτω π. χ. τὰ στρώματα τῶν νεφῶν τὰ ὅποια πολλάκις παρουσιάζοντο ὡς βάσις καὶ αἱ ὑπὲρ ταῦτα ὠχραὶ καὶ ἔπειτα ἐρυθραὶ παρυφαί. Ἀλλὰ πάντα τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ βορείου σέλαος ἔλλειπον ἐξ ὁλοκλήρου μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ θέσις αὐτοῦ εἶναι πρὸς τὰ ΒΔ, Β, ΒΑ. Κατ' ἐξαιρέσιν ἐμφανίζεται τὸ πολικὸν σέλας καὶ εἰς τὸ Zenith καὶ (ὡς κατὰ τὴν 3 Δεκεμβρ. 1845) πρὸς νότον.

Δ^ρ Ι. Φ. Ι. Σμίθ

(Ἀνεκοινώθη ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 30 Νοεμβρίου τοῦ Φυσιογνωστικοῦ τμήματος).